

TÜRKÇÜ DERGİLERDE RUNİK HARFLİ YAZITLAR

Deniz DEPE*

Öz: 1931 *Atsız Mecmua* ile başlayan Türkçü dergi furyası 1950'li yıllara kadar devam etmiştir. Bu dergiler, Türkçü aydınlar için siyasi bir araç olmasının yanı sıra, “Türk” vurgusunun tarih ve edebiyat desteğiyle yapılması açısından edebî mecmua tarihimizde önemli bir yer teşkil ederler. Ancak Türklerin geçmişinin çok eski olduğu, bilge ve yetenekli bir ırk olduğu vurgusunun sık sık yapıldığı bu dergilerde, *Orhun ve Yenisey Yazıtları*’nın ihmal edilmesi dikkat çekmektedir. Bu çalışmada, 1931-1950 arasında çıkmış olan on beş Türkçü dergi taranmış, runik harfli yazıtlardan bahseden on sekiz yazı tespit edilmiş ve incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkçülük, Süreli Yayınlar, *Orhun Yazıtları*, *Yenisey Yazıtları*.

Inscriptions In Runic Letters In Turkist Magazine

Abstract: The Turkist magazine trend that started with *Atsız Mecmua* in 1931 continued until the 1950s. In addition to being a political tool for Turkist intellectuals, these magazines have an important place in our literary magazine history in terms of making the “Turk” emphasis with the support of history and literature. However, it is noteworthy that the *Orhun and Yenisey Inscriptions* are neglected in these magazines where the emphasis is often made that Turks have a very old past and are a wise and talented race. In this study, fifteen Turkist magazines published between 1931-1950 were scanned, eighteen writings mentioning inscriptions with runic letters were identified and analyzed.

Keywords: Turkism, Periodicals, *Orhun Inscriptions*, *Yenisey Inscriptions*.

Giriş

18. yüzyılın başında bulunan ancak çözülmesi 19. yüzyılın sonunu bulan *Orhun Yazıtları*, hem Türk tarihi hem de Türk dili tarihi için bir dönüm noktasıdır. Ancak runik harfli metinlerle ilgili bir literatür taraması yaptığımızda, bu keşfin bu kadar önemli bir dönüm noktası olmasına rağmen, neredeyse sadece akademik camiyayı ilgilendirdiğini görürüz. Yazıtlar, edebî eserlere hemen hiç konu olmadığı gibi, edebiyat-fikir-sanat mecmualarında da kendine pek yer bulamaz. Bunun sebebini dönemin siyasi ve sosyal şartlarına bağlamak da sadece kısa bir süreyi “kurtarır”, oysa biz “millilik” vurgusunun zirvede olduğu dönemlerde bile yazıtları edebiyat sahnesinde göremeyiz.

Orhun Yazıtları’ndan bahseden ilk yazı, *İkdam*’ın 5 Şubat 1310/ 17 Şubat 1895’te yayımlanan iki yüzüncü sayısında yayımlanmıştır: “Hutût-ı Kadime-i Türkiye”. İmzasız yayımlanan yazının Necip Asım’a ait olduğu düşünülmektedir (Ercilasun 2013: 397). Bilindiği üzere Necip Asım, 1315’te *En Eski Türk Yazıtı* adıyla yazıtlar hakkındaki ilk kitabı yayımlayan isimdir. Yazar, kitabın uluslararası bilimsel bir toplantıda Thomsen tarafından Ahmet Mithat’a hediye edildiğini, Ahmet Mithat’ın da bu kitabı kendisine verdiğini söyler (Akt. Ercilasun 2013: 400).

Bu yazıyı Türk Yurdu’nda 1911’de çıkan “Türkolog Wilhelm Radloff ve Vilhelm Thomsen Hazeratının Jübileleri” takip eder.¹ Erhan Aydın’ın *Türk Runik*

* Arş. Gör. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Eskişehir / TÜRKİYE. E-posta: depedeniz@gmail.com. ORCID No: 0000-0003-3183-4617

Bibliyografyası'nı (Aydın 2017) ve Bilge Ercilasun'un "Orhun Abideleri Hakkında Türkiye'deki İlk Bilgiler" yazısını takip ettiğimizde, yazıtlarla ilgili ilk yazıların *Türk Yurdu*'nda ve *Milli Tetebbular Mecmuası*'nda çıktığını görürüz. Bu yazıların bir kısmı çeviri olmakla birlikte, Fuat Köprülü, Ziya Gökalp, Sadri Maksudi, Ragıp Hulusi Özdem gibi isimler tarafından yazılmış telif yazılar da vardır. Ercilasun, Türk aydınının yazıtlara gereken ilgiyi başlarda göstermediğini, sadece Ahmet Mithat, Şemsettin Sami ve Necip Asım'ın bu konuyla ilgilendiğini ve "Türkiye'de abidelerin muhtevasıyla ilgili ilk düşünceler[in] 1915 tarihlerinde Ziya Gökalp ve Fuat Köprülü ile başla[dığını]" söyler (Ercilasun 2013: 405-407). Edebi bir metin olarak doğrudan yazıtlara odaklanan ilk eser ise Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun 1920'de otuz üç bölüm olarak *Tasvir-i Efkâr*'da tefrika edilen *Gönül Hanım* romanıdır (Müftüoğlu 1971). Romanın kitap halinde basılması için 1971'i beklemek gerekir. Bu bile edebiyat camiasının ilgisizliğinin bir kanıtı olarak görülebilir.

Yazıtların karşılaştığı ilgisizliği genel olarak tartışmak makalenin sınırlarını aşacağından, bu çalışma, edebiyat-fikir mecmuaları tarihimizde Türkçü döneme odaklanacak ve Türkçü dergilerin yazıtlara olan tavrını ele alacaktır. *Atsız Mecmua*'nın çıkış tarihi olan 1931 ile Türkçü söylemin zayıfladığı 1950 arasındaki dönem, çalışmanın zaman aralığını oluşturmaktadır.

Dönemin Atmosferi ve Türkçü Dergiler

Dönemin siyasi atmosferine göz atarsak, 2-11 Temmuz 1932'de gerçekleşen Birinci Türk Tarih Kongresi, 26 Eylül-5 Ekim 1932'deki Birinci Türk Dil Kurultayı ve bu yıllarda gündeme gelen "Türk Tarih Tezi" ile "Güneş Dil Teorisi" bize bir fikir verecektir. Bu yıllar, Türklerin mükemmel bir ırk olduğu vurgusunun yanında kadim bir millet olduğunun da gündeme getirildiği yıllardır. Otuzlu yılların hazırladığı ortamın da katkısıyla, bu akım, kırklı yıllara gelindiğinde zirveye ulaşır: "Türkçü akımın en aktif olduğu dönem, 1940'ların başlarıydı. 1938 sonlarından itibaren, bir başka deyişle Mustafa Kemal Atatürk'ün ölümünden sonra, yeni şahısların katılımı ve 1930'larda Nihal Atsız'a destek verenlerin daha aktif hale gelmeleri sonucunda, 1939 ve 1944 yılları arasında Türkçü yayınlar çoğaldı" (Özdoğan 2019: 181).

Dergilerin Türkçülük hareketinde çok önemli bir rol oynadığı aşikardır. Bu yılların dergilerini karıştırdığımızda, alt başlıklarda her ne kadar "fikir", "kültür", "edebî" yazsa da, dergilerde Türkçü hareketin entelektüel vitrinini değil, devrin aktüel meselelerini görürüz. Otuzlu yıllarda başlayan Türkçü dergi furyasının en dikkat çeken isimleri şöyle sıralanabilir: *Atsız Mecmua*, *Çığır*, *Orhun*, *Ergenekon*, *Türklük*, *Kopuz*, *Bozkurt*, *Çınaraltı*, *Millet*, *Tanrıdağ*, *Türk Amacı*, *Gökbörü*, *Türk Sazı*, *Kür-şad* ve *Orkun*. Ellili yıllardan sonra *Tanrıdağ II*, *Ötüken*, *Töre* gibi dergiler bu geleneği devam ettirseler de, bu yirmi yıllık dönem kadar etkili sahne almayacaklardır. Günay Göksu Özdoğan, *Turan'dan Bozkurt'a Tek Parti Döneminde Türkçülük (1931-1946)* başlıklı çalışmasında, bu dergilerin "yoğun bir propaganda faaliyeti" içinde olduklarını ve "adeta bir forum işlevi gördüğünü" söyler:

[...] Gruplar, dergileri aracılığıyla, düşüncelerini, görüşlerini ve CHP hükümetlerine yönelik eleştirilerini okurlarına topluca iletebiliyor, ayrıca kendi içlerindeki fikir ayrılıklarını taraftarları ve karşıtları önünde dile getirebiliyorlardı. Dergiler genellikle uzun ömürlü olamadılar. Hükümetin bir iki

¹ Bk. "Türkolog Wilhelm Radloff ve Vilhelm Thomsen Hazeratının Jübileleri", 1911, 1/6: 171-177

kapatma kararının yanı sıra, dergi sahibinin ölümü ve liderler arasındaki rekabet de dergilerin düzenliliğini ve ömrünü olumsuz yönde etkiliyordu (Özdoğan 2019: 181).

Kâzım Alöç'ün “İfşa Ediyorum” yazı dizisinde, kırklı yıllarda çıkan dergiler hakkındaki notları da Özdoğan'ı destekler:

Hükümet nezdinde görevli komisyonun, devrin Başbakanı Saracoğlu'na verdiği rapor, o zamanlar Türk Basını'nda yayınlanan bütün mecmuaların gerçek yüzünü meydana koymaktaydı. İşte bu rapora devam ediyoruz: “Kısaca iç durumlarını tesbite çalıştığımız mecmualardan Yürüyüş ile Yurt ve Dünya isimli ikisi de sol temayüllü, Gök-Börü, Türk Yurdu, Çınaraltı, Akbaba ve haklarında tafsilât arzına lüzum görmediğimiz Millet, Çığır ise sağ temayüllüdürler (Alöç 2006: 191).

Vedat Günyol da *Sanat ve Edebiyat Dergileri* isimli çalışmasında, *Çığır ve Millet* dergilerinin “II. Dünya Savaşı günlerinin Türkiye’de filizlendirdiği Hitler yanlışı özlemler içindeki, çarpık milliyetçi, ırkçı ve turancı yazarların bir çeşit dergahı durumundadır” (Günyol 1986: 44) diyerek, dergilerin siyasi amaçlı bir toplanma yeri olduğu görüşüne katılmış olur.

Türkçü mecmuaların ilki, *Atsız Mecmua* olarak anılır. “Bu yıllarda *Atsız Mecmua* Cumhuriyet Türkçülüğüne ilişkin ideolojik vurguların seslendirildiği bir ilk kürsü niteliğini taşı[r]” (Ertekin 2008: 360). Dergi, Mayıs 1931-Eylül 1932 tarihleri arasında toplam on yedi sayı çıkmıştır. Tanıl Bora, *Atsız Mecmua*’yı “bir meydan okuma” olarak yorumlar (Bora 2017: 278). Atsız, bu dergi kapandıktan sonra *Orhun*’u (dokuz sayı), *Orhun* kapandıktan sonra *Türk Sazı*’nı (bir sayı) ve o da kapandıktan sonra *Orkun*’u (altmış sekiz sayı) çıkarır. Bu serüven, Ocak 1964’te *Ötüken*’i çıkarmasıyla devam edecektir. Tanıl Bora’ya göre Atsız’ın dergileri, “Türkçü muhitin en radikal ve en ‘özerk’ dergileri”dir (Bora 2017: 278). Bu dergiler, kendisinin *Orhun Yazıtları*’na olan ilgisi düşünüldüğünde ayrıca dikkate değerdir.

Sadece Atsız değil, Türkçülük tarihine baktığımızda karşımıza çıkacak olan isimlerden Hıfzı Oğuz, Reha Oğuz Türkkkan, Hüseyin Sadettin Arel, Cemal Tigin (Fethi Tevetoğlu), Orhan Seyfi Orhon, Hüseyin Avni Göktürk, Rıza Nur, Ahmet Caferoğlu da çıkardıkları Türkçü mecmualarla bu yazının dikkatini verdiği aydınlardır. Yukarıda sayılan dergiler ve isimler ile birlikte dönemin Türkçülüğü destekleyen atmosferi bir araya geldiğinde karşımıza çıkan manzarada maalesef *Orhun Yazıtları* kendisine çok küçük bir yer bulabilmiştir.

Dergilerdeki Yazılar

Dönemin öne çıkan on beş Türkçü dergisini ve bu dergilerdeki runik harfli yazıtlarla ilgili eserleri bir tablo halinde görebiliriz:

DERGİNİN ADI	HANGİ YILLARDA ÇIKTI?	KAÇ SAYI ÇIKTI?	SAHİBİ / YAZI İŞLERİ SORUMLUSU KİM?	YAZITLARLA İLGİLİ KAÇ YAZI VAR?
1. Atsız Mecmua	Mayıs 1931-Eylül 1932	17	H. Nihal Atsız	-
2. Çığır	Temmuz 1934-1948	193	Hıfzı Oğuz	3
3. Orhun	Kasım 1933-Temmuz 1934	9	H. Nihal Atsız	3
4. Ergenekon	Kasım 1938-Ocak	4	Reha Oğuz	-

	1939		Türkkan	
5. Türklük	Nisan 1939-Mart 1940	15	Hüseyin Sadettin Arel	6
6. Kopuz	Birinci dönem: Nisan 1939-Ocak 1940 İkinci dönem: Mayıs 1943-Nisan 1944	Birinci dönem: 9 İkinci dönem: 12	Cemal Tigin (Fethi Tevetoğlu)	1
7. Bozkurt	Mayıs 1939-Aralık 1941	12	Reha Oğuz Türkkan	-
8. Çınaraltı	Ağustos 1941-Haziran 1948	161	Orhan Seyfi Orhon-Yusuf Ziya Ortaç	4
9. Millet	Mayıs 1942-Nisan 1944	24	Hüseyin Avni Göktürk (sahibi) Remzi Oğuz Arık (neşriyat müdürü)	-
10. Tanrıdağ	Mayıs 1942-Eylül 1942	18	Rıza Nur	-
11. Türk Amacı	Temmuz 1942-Şubat 1943	8	A. Caferoğlu	-
12. Gökbörü	Kasım 1942 – Mayıs 1943	13	Reha Oğuz Türkkan	-
13. Türk Sazı	Mayıs 1943	1	Atsız	-
14. Kür-şad	Nisan 1947-Kasım 1947	5	Haluk Opan	-
15. Orkun	Ekim 1950-Ocak1952	68	H. Nihal Atsız	-

Bu dergilerden bazıları isimlerinin altında bir sloganla, bazıları ise giriş yazılarında tavırlarını belli ederler. Örneğin *Orhun*, “Aylık Türkçü Mecmua”; *Ergenekon*, “Her Şeyin Üstünde Türk Irkı”; *Türklük*, “Milliyetçi Kültür Mecmuası”; *Çınaraltı*, “Haftalık Türkçü Fikir ve Sanat Mecmuası”; *Tanrıdağ*, “İlmi Edebi Türkçü-Bu Türklerin Dergisidir”; *Gökbörü*, “Türkçü Dergi”; *Kür-şad*, “Aylık Türkçü Dergi” ve *Orkun*, “Haftalık Türkçü Dergi” alt başlıklarıyla çıkarlar. Yaklaşık yirmi yıl, on beş dergi, beş yüz altmış dokuz sayıda sadece on sekiz yazı, runik harfli yazıtlarla ilgilidir. Bu yazıların ilk üçü *Orhun*’da çıkar ve H. Nihat Atsız imzalıdır. *Atsız Mecmua*’da yazıtlarla ilgili herhangi bir yazıya yer vermeyen Atsız, *Orhun*’un ilk sayısında Bilge Tonyukuk’u anar. “En Eski Türk Müverrihi: Bilge Tonyukuk” başlıklı yazı, Tonyukuk yazıtı hakkında kısa bir bilginin ardından yazıtın Türkçe çevirisine yer verir. Çeviri Atsız tarafından yapılmıştır. Yazının sonunda kısa bir açıklama yer alır:

Tonyukuk’un tarihi bize o zamanın Türkleri hakkında biraz fikir verdiği gibi Türklerin nasıl yalansız, rıyasız bir realist millet olduğunu da meydana çıkarıyor. Türkler, Acemler ve Yunanlılar gibi mübalağacı ve yalancı bir millet olsalardı Tonyukuk, şüphesiz, kitabesini başka türlü yazacak, zaferlerini başka bir dille anlatacaktı. Burada ise biz her şeyi olduğu gibi söyleyen açık bir samimiyetten başka bir şey görmüyoruz. Tonyukuk’a benzemek Türk gençliği için bir ülkü olursa bu pek büyük bir kazanç olacaktır (Atsız 1933: 20).²

² Alıntının imla ve yazımı günümüz imla ve yazım kurallarına göre düzenlenmiştir.

Yazıtlara yer vermeyi beşinci sayısı ile sürdürür *Orhun*. Atsız, bu sefer “İkinci Türk Müverrihi: Yulıg Tigin” başlıklı yazısında Kül Tigin yazıtının çevirisini yapar. Önce Yulıg Tigin’e, sonra yazıtların nerede olduğuna dair kısa bir bilgi verir. Çeviriden sonra ise çeviriyi nasıl yaptığına dair bir açıklaması vardır:

Ben bu abideyi kendi okuyuşuma göre tercüme ettim. Asıl metne mümkün olduğu kadar sadık kalmak için tercümeyi Thomsen’in tercümesi kadar edebî bir üslûpla yapmadım. Bundan başka metnin bozuk olduğu yerlerde zoraki tercümelere kalkışmadım. Bu tercüme ve bu neşrin tam manasıyla ilmî bir tercüme olduğunu iddia etmek aklımdan geçmez. Memleketimizde alimlerin pek batî hareket etmelerini gençlik hesabına bir ziyan sayarak, ilmî neşirler yapılmaya kadar Türk gençlerinin eline okunacak bir madde vermek istedim. İstedim ki Türk çocukları Türk tarihinin en büyük kahramanlarından birini ve kendi eski medeniyet ve müverrihlerini tanısin, sevsin; uzak geçmişten bugün için bazı dersler alsın. Kör olmayan gözler için bu kitabelerden alınacak çok büyük dersler vardır. Yarın memleketin başına geçecek Türk çocuklarından yalnız bir tanesi bile Kül Tigin’in ruhu ile yetişirse bu Türklük için büyük bir mazhariyet olacaktır. Çünkü Kül Tigin, sayısız Türk büyükleri ve kahramanları arasında bence hiçbir kusuru olmayan üç kişiden [Kürşad, Bilge Tonyukuk, Kül Tigin] biridir (Atsız 1934a: 101-102).

Son olarak sekizinci sayıda “Moyunçur Kağan Abidesi”ni çeviren Atsız, bu sefer yazıtla ilgili daha detaylı bilgiler verir, yazıtların bulunuş hikâyesinden bahseder (Atsız 1934b: 150-154, 156).

Bahsi geçen on sekiz yazıdan onunun yazarı Hüseyin Namık Orkun’dur. *Çığır*’da bir, *Türklük*’te beş, *Kopuz*’da iki, *Çınaraltı*’nda iki yazısı yayımlanır. Aynı zaman aralığında *Fikir Hareketleri*, *Aramak*, *Varlık* ve *Kalem*’de de yazıtlarla ilgili yazıları vardır. Orkun’un farklı görüşlerdeki dergilerde bu mevzuyu dile getirmesi de onun yazıtların tanınmasındaki emeğine işaret eder. 1937’de *Çığır*’daki “Türk Tarihinde Kitabeler” başlıklı yazısına, yazıtların bulunma hikâyesi ile başlar. Bu yazıtların tarihi, nerede oldukları, kimler tarafından neşredildiklerinden bahsedilir. Orkun, bütün bu kitabelerin sistematik ve ilmi bir şekilde toplanıp neşredilmesi gerektiğini söyler; bu, ona göre genç neslin en büyük vazifesidir (Orkun 1937: 80). İki yıl sonra *Türklük*’te sırasıyla Kemçik-Cirgak, Uyug-Turan, Barlık ve Begre yazıtlarından, *Kopuz*’da Çakul yazıtlarından bahsedecektir. Hüseyin Namık Orkun, bu yazıtları önce kimin nerede neşrettiğini söyleyerek tanıtır, daha sonra bazen runik harfli metni de ekleyerek, yazıtların transkripsiyonunu ve tercümesini yapar. Okuma yöntemiyle ilgili açıklamalara da yer verir. Yenisey yazıtlarıyla ilgili genel bilgi verdiği yazıları da vardır. Bunlar da yine önce *Kopuz*’da, sonra daha detaylı olarak *Türklük*’te, 1939’da yayımlanır.

Orkun’un *Türklük*’te yayımladığı bir yayın eleştirisi de ayrıca dikkate değerdir. Derginin Mayıs 1939 sayısında, Ahmet Cevat Emre’nin *Eski Türk Yazısının Menşei* başlıklı kitabını hem tanıtır, hem de eleştirir. Eserde iki büyük hata olduğunu söyleyen Orkun, Ahmet C. Emre’nin bu çalışmasını metotsuz bulmakla birlikte, yazarın literatürü takip etmediğini ve bilgi yanlışları olduğunu iddia eder. Emre’nin Göktürk alfabesini, Sümerler ile ilişkilendirmesine sert bir dille karşı çıkar (Orkun 1939: 164-165). Yazarın *Çınaraltı*’ndaki yazıtlarından biri de “Millî Benlik” başlığını taşır. Göktürklerin milliyetçi ve milliyetperver olduğu, Türk kitabelerinden hareketle kanıtlanmaya çalışılır ve yazıtlardan alıntılar yapılır (Orkun 1941: 6). Diğer yazı ise “Yolıg Teğın” üzerinedir. Türk’ün milliyetperver ve efendi oluşunu Yolıg Teğın üzerinden anlatmaya çalışır. Orkun’a göre “Türk milliyetperverliğinin Asya’daki ölmez

abidesi Orhun yazıtlarıdır” (Orkun 1942: 9) ve bu yazıtların da muharriri Yoluğ Teğın'dir. “Türk İdealine Hizmet Edenler” üst başlığını taşıyan bu kısa yazı, yazıttan bir alıntıya yer verir.

Türkçü mecmuaların popüler olduğu bu yıllarda, yazıtlarla ilgili yazan bir diğer isim Şevki Berker'dir. “Orhun Abidelerinde ve Orta Zaman Türklerinde Devlet Teşkilatı” başlıklı yazı, *Çığır*'da, sekseninci ve seksen birinci sayılarda olmak üzere iki bölüm halinde yayımlanmıştır. “Eski Türklerdeki devlet teşkilâtını, Çin menbalarından başka, Göktürkleri esas ittihaz ederek Orhun abidelerinden anlayabiliriz” (Berker 1939: 127) diyen Berker, yazısında önce Orhun Yazıtları'ndan bahseder. Kimin bulduğu, kimin neşrettiği, nerede olduğu, biçimi ve boyutları ve hatta yazıtlarla ilgili çıkan tartışmaları da uzun uzun anlatır. Yazısının birinci bölümü bu bilgilere ayrılmıştır. Asıl konuya ikinci bölümde girilir. Yazıtların aynı zamanda Türk hukuk tarihi bakımından da önemli olduğunu söyleyen Berker, yazıtlarda geçen devlet sistemi ile ilgili bilgiler üzerine konuşur.

Yazıtların okunuşu ile ilgili bir başka ciddi yazı da Ali Ulvi Elöve imzasını taşır. *Türklük*'ün beşinci sayısında yayımlanan bu yazı, Yaruk Tigin-Çakul kitabesi hakkındadır. Yazısının başında Hüseyin Namık Orkun'un Kemçik-Cırgak yazıtı hakkındaki yazısından bahseden yazar, Orkun'un eleştirilerinde haklı olduğunu ancak onun tercümesinin de Maloff'dan iyi olmadığını söyler. Daha sonra Yaruk Tigin, Ağı Yü'd'er ve Ağışka adlı kişilere ait mezar taşı kitabelerini kendi okuyuş ve tercümesine göre okur. Bu okuma, O. Donner'in çalışması esas alınarak yapılmıştır ve onun izahları da alıntılanır (Elöve 1939: 358-366).

Çınaraltı'nın sekizinci sayısında Nejdet Sançar'ın kısa bir anma niteliğindeki yazısı, “Kül Tigin”i hikayeleştirerek anlatır. Yüz kırkıncı sayıda ise Dr. İzzettin Şadan, “Türklerde Yaratma Kabiliyeti ve Orhon Abideleri” başlıklı yazısına Necip Asım'dan bir alıntı ile başlar. Yazının büyük bir kısmı, yazının doğuşu ve önemi üzerine olmakla birlikte, alt başlık olarak “psikopatolojik tahlil” tercih edilmiştir. Kitabelerde sırf Türklerle has bir yazı şekli kullanılmış olmasının Türklerin dehasına işaret ettiğini söyleyen yazar, bunu psikolojik bir delil sayar ve taklitçi olmadığımıza kanıt olarak gösterir (Şadan 1944: 6-7).

Bahsi geçen yıl aralığında, Türkçü dergilerdeki runik harfli yazıtlarla ilgili yazıtların içerikleri özetlendikten sonra akıllara şu soru gelebilir: “Peki aynı yıllarda Türkçü olmayan dergilerde durum nasıldı?” 1931-1950 arası sayfalarında Orhun ve Yenisey yazıtlarına yer veren dergilerden bazılarını şöyle sıralayabiliriz: *Halk Bilgisi Haberleri*, *Cumhuriyet Halk Fırkası Konya Halkevi Dil Edebiyat ve Tarih Araştırmaları*, *Ülkü Halk Evi Mecmuası*, *Fikir Hareketleri*, *Aramak*, *Uludağ*, *Varlık*, *Yeni Türk*, *Kalem*, *Türkler*.

Ahmet Caferoğlu'nun “Yenisey-Orhon Harflerinin Menşei” başlıklı yazısı 1936'da *Ülkü Halk Evi Mecmuası*'nda, “Türkoloji” bölümünde çıkar. Caferoğlu, yazısında “Hun Türklerine atfedilen bu harfler hakkında bugün sarih bir fikir edinmemize yardımcı olabilecek hiçbir vesikaya malik değiliz” (Caferoğlu 1936: 433) diyerek, harflerin menşeinin şüpheli olduğunu iddia eder. Bu konudaki tartışma ve teorilerden, önemli akademisyenlerin ismini referans vererek bahseder. Bu konuda hâlâ bu kadar çok teori olmasını ise, meselenin henüz kesin bir sonuca ulaşmadığına kanıt olarak gösterir. Yazısının sonunda ise kendi fikrini açıklayacaktır: “Yenisey ve Orhon harfleri ancak Türklerin kendi millî icadlarıdır. Bu itibarla, bugün artık Orhon harflerinin de

eski ve orijinal bir Türk mahsulü olduğunu söyleyerek iftihar duyabiliriz” (Caferoğlu 1936: 445).

Caferoğlu, *Ülku* için Rusçadan N. Kozmin’in makalelerini de çevirmiştir. Bu makaleler, derginin “İçtimai Tarih” bölümünde, “Orhun Abideleri Muharriri *Atısı* Lakaplı Yollığ-Tigin” başlığıyla 53. ve 54. sayılarda iki bölüm halinde yayımlanır. Önce araştırmaların tarihinden ve bu konuda çalışanların isimlerinden bahseden akademisyen, yazısında Bilge Kağan, Kül-Tigin ve Tonyukuk yazıtlarını ele alır. Tonyukuk yazıtının kimin tarafından yazıldığının meçhul olduğunu ancak “Kül-Tigin ve Bilge Kağan kitabelerine gelince, bunlarda, hâkkâkların Çinli sanatkârlar, kitabe muharririnin de Bilge Kağan’la Kül-Tigin’in atısı olan Yollığ Tigin’in olduğu sarahaten tasrih edilmiştir” der (Kozmin 1937: 351-352). Yazıtların polemik içerdiğini de iddia eden Kozmin, yazısının devamında Yollığ Tigin’den bahseder ve onun yüksek bir şahsiyet olduğuna şüphe olmadığını söyler (Kozmin 1937: 353).

Aramak dergisinde 1939’da çıkan Nurettin Ardıç imzalı “Orhun Yenisey Yazı Sistemi ile Skandinav Runları Arasında Bir Münasebet Var mıdır?” başlıklı yazı da Orhun yazıtı ile Futhark alfabesini karşılaştırır ve “gerek umumî stil, gerek bazı münferid karakterlerin müşabeheti noktai nazarından dikkate şayan bir yakınlık” (Ardıç 1939: 9) olduğu sonucuna varır.

Ali Ulvi Elöve’nin *Uhudağ’daki*, Hüseyin Namık Orkun’un *Fikir Hareketleri, Aramak, Kalem* dergilerindeki yazıları ise, alışıldığı üzere metin transkripsiyonu ve tarihsel açıklamalarla ilgili bilgileri içerir.

Sonuç

Taranan on beş dergide tespit edilen on sekiz yazıtın, sayıca azlığının yanında, içeriklerinin de ya zayıf ya da hitap ettiği kitleye göre fazla “akademik” olması düşündürücüdür. Yazıtların büyük bir kısmı transkripsiyon ve açıklamaları içerir. Türkçü olarak sınıflandırılan bu dergilerde hiçbir çeviriye rastlanmaz. Yazıtların içeriği ile ilgili tartışmalar yapılmadığı gibi tanıtılmasına yönelik çabalar da çok sönük kalmıştır. Halbuki bu yazıtlar, hem hitap ettiği çevrenin ilgisini çekebilecek hem de savundukları görüşü destekleyecek zengin bir kaynaktır. Thomsen’in 1896’da yazıtların edebî bir değer taşıdığına dikkat çektiğini hatırlarsak (Ercilasun 2016: 392), sık sık Thomsen’in adını anmalarından onu okuduğu bildiğimiz bu yazarların, yazıtlara edebî bir gözle bakmayı denememeleri de ilginçtir. Yapılan taramanın sonucunda elde edilen verilerin bize gösterdiği durum, Türkçü yazar ve aydınların bu dönemde aktüel meselelerle meşgul olduğu ve edebiyat, tarih, felsefe gibi destek alabilecekleri alanları geri planda tuttıkları yönündedir.

Türklerin köklü bir geçmişe, edebî bir dile, gururlanacak bir tarihe sahip olduğunun sık dile getirildiği bir dönemde yazıtların pek gündemde tutulmaması şaşırtıcıdır. Halbuki bu metinler, savundukları görüşlere bilimsel bir arka plan sunabilirdi ve böylece yazıtların da tanıtımı çok daha “yüksek sesli” yapılmış olurdu. Bu yüksek sesli tanıtım, belki genç yazar ve şairlerin dikkatini çeker; yazıtların edebî bir malzeme olarak değerlendirilmesine vesile olabilirdi.

Kaynakça

- ALÖÇ, Kazım, (2006). “Bazı Mecmuaların Derhal Kapatılması Tavsiye Ediliyordu”, *Kırkl Yıllar 5 - İfşa Ediyoruz Türkiye’de Komünizm ve Irkçılık Savcı Konuştu Söz Sanığıdır*, İstanbul: TÜSTAV, 191-192.
- ARDIÇ, Nurettin, (1939). “Orhun Yenisey Yazı Sistemi ile Skandinav Runları Arasında Bir Münasebet Var mıdır?”, *Aramak*, 1: 9-11.
- ASIM, Necib, (1315). *En Eski Türk Yazısı*, İstanbul: İkdam Matbaası.
- ATSIZ, (1933). “En Eski Türk Müverrihi: Bilge Tonyukuk”, *Orhun*, 1: 16-20.
- ATSIZ, (1934a). “İkinci Türk Müverrihi: Yulğ Tigin”, *Orhun*, 5: 95-102.
- ATSIZ, (1934b). “Moyunçur Kağan Abidesi”, *Orhun*, 8: 150-154, 156.
- AYDIN, Erhan, (2017). *Türk Runik Bibliyografyası*, İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- BERKER, Şevki, (1939). “Orhun Abidelerinde ve Orta Zaman Türklerinde Devlet Teşkilatı”, *Çığır*, 80: 127-128.
- BORA, Tanıl, (2017). *Cereyanlar*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- CAFEROĞLU, Ahmet, (1936). “Yenisey-Orhon Harflerinin Menşei”, *Ülkü Halk Evi Mecmuası*, 42: 433-445.
- ELÖVE, Ali Ulvi, (1939). “Yaruk Tigin-Çakul Kitabesi”, *Türklük*, 5: 358-366.
- ERCİLASUN, Ahmet Bican, (2016). *Türk Kağanlığı ve Türk Bengü Taşları*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- ERCİLASUN, Bilge, (2013). “Orhun Abideleri Hakkında Türkiye’deki İlk Bilgiler”, *Edebiyat Tarihi ve Tenkit*, İstanbul: Dergâh Yayınları: 394-408.
- ERTEKİN, Orhangazi, (2008). “Cumhuriyet Döneminde Türkçülüğün Çatallanan Yolları”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce 4: Milliyetçilik*, İstanbul: İletişim Yayınları, 345-387.
- GÜNYOL, Vedat, (1986). *Sanat ve Edebiyat Dergileri*, İstanbul: Alan Yayıncılık.
- KOZMİN, N. (1937). “Orhun Abideleri Muharriri Atısı Lakaplı Yollğ-Tigin”, *Ülkü Halk Evi Mecmuası*, Çeviren: Ahmet Caferoğlu, 53: 349-358.
- MÜFTÜOĞLU, Ahmet Hikmet, (1971). *Gönül Hanım*, İstanbul: MEB Yayınları.
- ORKUN, Hüseyin Namık, (1937). “Türk Tarihinde Kitabeler”, *Çığır*, 46: 79-80.
- ORKUN, Hüseyin Namık, (1939). “Ahmet Cevat Emre’nin Eski Türk Yazısının Menşei”, *Türklük*, 2: 164-165.
- ORKUN, Hüseyin Namık, (1941). “Milli Benlik”, *Çınaraltı*, 2: 6.
- ORKUN, Hüseyin Namık, (1942). “Yolğ Teğın”, *Çınaraltı*, 41: 9.
- ÖZDOĞAN, Günay Göksu, (2019). *Turan’dan Bozkurt’a Tek Parti Döneminde Türkçülük (1931-1946)*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- ŞADAN, İzzettin, (1944). “Türklerde Yaratma Kabiliyeti ve Orhon Abideleri”, *Çınaraltı*, 140: 6-7.
- TÜRK YURDU, (1911). “Türkolog Wilhelm Radloff ve Vilhelm Thomsen Hazeratının Jübileleri”, *Türk Yurdu*, 1/6: 171-177.